

اثر توسعه گردشگری داخلی بر اقتصاد شهر نیشابور

فاطمه بزازان^۱ و فاطمه جعفری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۹/۱۸

چکیده

گردشگری یکی از پدیده‌های اقتصادی مهم عصر حاضر است که به عنوان یکی از منابع مهم رشد اقتصادی قلمداد می‌شود. با توجه به نقش گسترش گردشگری در رونق اقتصادی و پیشینه تاریخی طولانی، وجود آرامگاه بزرگانی همچون شیخ عمر خیام، شیخ فریدالدین عطار نیشابوری، کمال الملک، حیدر یغما و آرامگاه قدم مبارک رضوی در شهر نیشابور، در این مطالعه به بررسی اثر گسترش صنعت گردشگری بر اقتصاد شهر نیشابور پرداخته ایم. بدین منظور، ضرایب داده-ستانده شهر نیشابور را با استفاده از روش غیرآماری FLQ از جدول داده-ستانده ملی سال ۱۳۸۵ محاسبه کرده ایم. به کمک ضرایب مستقیم و فزاینده تولید و اشتغال شهر نیشابور مدل داده-ستانده را ارائه کرده و هزینه گردشگران داخلی که در شهر نیشابور اقامت کرده‌اند، به مانند صادرات آن شهر به مدل اضافه کرده ایم. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که

۱. دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا (نویسنده مسئول)؛ fbazzazan@alzahra.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته علوم اقتصادی دانشگاه الزهرا؛ faatemeejafari1369@yahoo.com

به ازای ورود گردشگران داخلی در سال ۱۳۹۰، تولید شهر به میزان ۹۰۸۳ میلیارد ریال و اشتغال شهر به میزان ۱۷۳۱ نفر (برابر ۱،۱۴ درصد کل اشتغال شهر)، افزایش یافته که مقدار آن قابل توجه است.

واژگان کلیدی: گردشگری، اشتغال، تولید، داده-ستانده، نیشابور.

طبقه‌بندی JEL: R2, R1

۱. مقدمه

صنعت گردشگری در نیشابور با توسعه جاذبه‌های گردشگری این شهر و مناطق آن شروع شد. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، نیشابور را یکی از مناطق نمونه گردشگری ایران معرفی کرده است (طاهری، ۱۳۸۸). طبق گزارش دبیرخانه کنفرانس ملی فرهنگی و تاریخی بین شهرها^۱ در بهمن‌ماه سال ۱۳۸۹ در دومین جلسه میراث فرهنگی یونسکو، نیشابور پس از شیراز دومین شهر ایران بود که در شبکه میراث فرهنگی، تاریخی، معنوی جهان به ثبت رسید.

با توجه به موارد پیش‌گفته، هدف این مطالعه، بررسی و سنجش ساختار فعالیت‌های اقتصادی شهر نیشابور و پاسخ به این پرسش که آیا بخش‌های مرتبط به گردشگری بخش‌های با اهمیتی در اقتصاد این شهر هستند یا خیر؟ همچنین، هدف دیگر این مطالعه، سنجش میزان اثرات اقتصادی به ویژه اثرات تولیدی و اشتغال، ورود گردشگران داخلی به شهر نیشابور است.

در راستای اهداف و پرسش اصلی پژوهش، مقاله بدین ترتیب سازمان دهی شده است؛ پس از مقدمه در بخش دوم، سیمای اقتصادی اجتماعی شهر نیشابور را کوتاه توضیح می‌دهیم. در بخش سوم به پیشینه پژوهش پرداخته و در بخش چهارم روش‌شناسی مربوط به تدوین ضرایب داده-ستانده غیرآماري شهری بر اساس ضرایب ملی را به طور کامل بیان می‌کنیم. در بخش پنجم، ابتدا پایه‌های آماری پژوهش، سپس ضرایب فزاینده تولید و اشتغال بخش‌های اقتصادی شهر را محاسبه و به تحلیل نتایج می‌پردازیم. نتیجه‌گیری بخش پایانی مقاله خواهد بود.

۲. سیمای اقتصادی اجتماعی شهر نیشابور

نیشابور در گذشته از شهرهای بزرگ و مهم صنعتی در مسیر جاده ابریشم بوده است. امروزه نیشابور از فعال‌ترین شهرهای استان خراسان رضوی در صنعت و اقتصاد بوده و دومین قطب صنعتی استان‌های خراسان به شمار می‌رود. صنایع بزرگ و کوچکی در نیشابور قرار دارد. با توجه به شهرت سنگ فیروزه نیشابور استخراج سنگ فیروزه یکی از صنعت‌های قدیمی اهالی این شهر به حساب می‌آید. اقتصاد این شهر بر پایه کشاورزی، دام پروری و صنایع استوار است. این شهر دارای ۵۰ واحد صنعتی وابسته به وزارت جهاد کشاورزی است که ۲۰ واحد آن در زمینه تولید و بسته‌بندی مواد غذایی، ۷ واحد نساجی و سلولزی، ۸ واحد فراورده‌های شیمیایی، ۱۱ واحد کانی و ۴ واحد صنایع فلزی است. همچنین، دو واحد کشتارگاه طیور صنعتی مشغول فعالیت‌اند، با وجود کارخانه‌ها و واحدهای صنعتی یادشده، باز هم ظرفیت سرمایه‌گذاری بیشتر در این شهر احساس می‌شود. مراکز صنعتی شامل نیروگاه‌ها (نیروگاه سیکل ترکیبی نیشابور و نیروگاه بادی نیشابور)، شهرک‌های صنعتی، شرکت‌ها و کارخانه‌ها و جز اینهاست (سالنامه آماری، ۱۳۸۸).

وجود بیش از ۱۰ رودخانه در شهر و بیش از ۶۰۰ حلقه چاه عمیق و شرایط مناسب آب و هوایی و خاک مناسب، نیشابور را به قطب کشاورزی تبدیل نموده است. مهم‌ترین فراورده‌های آن گندم، جو، ذرت، پنبه، باقلا، عدس، لپه، ماش، نخود، صیفی‌جات، میوه‌های گوناگون و فراورده‌های دامی است. کل سطح زیرکشت اراضی زراعی، باغی شهر نیشابور در حدود ۱۳۵ هزار هکتار است که از این مقدار ۱۰۲ هزار هکتار آن به کشت محصولات زراعی عمده‌ای مانند سیب‌زمینی، پیاز، گوجه‌فرنگی، انواع سبزی و گیاهان علوفه‌ای نظیر یونجه، شبدر، ذرت و محصولات دیگری همچون زیره، هندوانه، خاکشیر و به‌طور کلی ۴۲ محصول اختصاص‌یافته است. شهر نیشابور سالانه در حدود ۴۴۵ هزار تن تولیدات زراعی دارد.

محصولات باغی نیز از سطحی در حدود ۱۲ هزار هکتار به‌صورت دیم و آبی با تنوع ۳۲ نوع محصول به دست می‌آید که اصلی‌ترین این محصولات انار، انجیر، هلو، سیب، گلابی، گیلاس و میوه‌های دیگر مانند عناب، توت، گل و گیاه زینتی، زعفران، بادام، گردو و فندق است که در مجموع در حدود ۵۲ هزار تن در سال می‌رسد. در مقایسه با

کل محصولات تولیدی استان که ۸۰ نوع است، در بیست محصول شهر نیشابور رتبه‌های اول تا سوم استان را دارا است (طاهری، ۱۳۸۴).

شهر نیشابور همچنین دارای پیشینه تاریخی طولانی، آرامگاه بزرگانی همچون شیخ عمر خیام، شیخ فریدالدین عطار نیشابوری، کمال الملک، حیدر یغما، آرامگاه قدم مبارک رضوی و شادیاخ (نیشابور قدیم) است. با توجه به اهمیت و پتانسیل بالای گردشگری شهر نیشابور هدف این مطالعه سنجش میزان اثرپذیری اشتغال و تولید شهر از ورود گردشگران داخلی سالانه به نیشابور در سال ۱۳۹۰ است.

۳. پیشینه پژوهش

با بررسی ادبیات موجود چند دهه گذشته در جهان و از دهه ۱۳۸۰ در ایران مشاهده می‌شود که پژوهشگران زیادی در رشته اقتصاد و رشته‌های دیگر با استفاده از روش‌های مختلف گسترش گردشگری و اثر آن بر اقتصاد ملی، منطقه‌ای و شهری را بررسی کرده اند که به منظور شناخت خلأهای موجود مروری بر آنها خواهیم داشت.

- حاجی‌زاده و همکاران (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیرات اقتصادی گردشگری تجاری بر مناطق شهری مطالعه موردی شهر بانه» با استفاده از روش پژوهش میدانی- کتابخانه‌ای و تحلیل علمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS از رابطه معناداری بین رشد گردشگری تجاری در شهر بانه و تغییرات بافت کالبدی و فضایی شهر گزارش داده‌اند و افزایش جمعیت شهری، افزایش کاربری اراضی، افزایش ساخت‌وسازهای مسکونی و مجتمع‌های تجاری به همراه رشد مراکز اقامتی و پذیرایی، از بارزترین نمودهای این روابط و تغییرات ذکر کردند.
- جعفری و خیره (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «اثر گردشگری بر توسعه انسانی» به بررسی اثر گردشگری بر توسعه انسانی در کشورهای منتخب (۵۶ کشور) شامل ایران، در دوره ۲۰۰۵-۲۰۱۱ و با استفاده از مدل داده‌های تابلویی پرداخته‌اند. آنها در پژوهش خود، برای بررسی اثر گردشگری بر توسعه، از شاخص توسعه انسانی استفاده کرده‌اند. یافته‌های آنها به منظور دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی و انسانی برای هر کشوری ضروری به نظر می‌رسد.

- بریاسیولیس (۱۹۹۱)^۱ در مقاله‌ای با عنوان «روش‌شناسی گردشگری با استفاده از تحلیل داده-ستانده» به این نتیجه دست می‌یابد که اگرچه که تجزیه و تحلیل اقتصادی صنعت گردشگری دارای مزایای فراوانی است، اما دارای محدودیت‌های جدی است که از آن رنج می‌برد.
- فرزین معتمد (۱۳۸۹) در کتاب "اقتصاد گردشگری" به استخراج ضریب فزاینده گردشگری پرداخته و آثار افزایش درآمد ناشی از گردشگری را برای تعدادی از شهرها و مناطق مختلف محاسبه کرده است و نشان داده که چگونه الگوی داده-ستانده به عنوان ابزاری برای برآورد تعداد کل مشاغل، درآمدها و مالیات‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش برای تدوین پیش‌بینی‌هایی در مورد مسائلی از قبیل اشتغال یا آثار احتمالی تغییر مالیات‌ها و یا کمک در امر برنامه‌ریزی توسعه ملی یا شهری به کار می‌رود.
- هروات و فرچلینگ (۱۹۹۹)^۲ در مقاله "برآورد اثرات فزاینده مخارج گردشگری در اقتصاد محلی با استفاده از مدل داده-ستانده" نشان داده اند که گردشگری از طریق افزایش ستانده و اشتغال بر اقتصاد اثر می‌گذارد. آنها برای برآورد اثرات فزاینده مخارج گردشگری در واشنگتن از مدل داده-ستانده شهری استفاده کرده و ضرایب نرمال، نسبی و شاخصه‌ای مرتبط بیشتری در رابطه با اثرات کل به دست آورده‌اند. مقایسه بین ضرایب ۸۶ صنعت و بخش گردشگری در کشور نشان داد که گردشگری رتبه بالایی در درآمدزایی و اشتغال‌زایی دارد. همچنین، بر اساس نتایج به دست آمده، پیشنهادهایی را برای رشد اقتصادی و توسعه واشنگتن ارائه داده‌اند.
- توماس و آشورت (۱۹۹۹)^۳ با استفاده از داده‌های فصلی دوره ۱۹۸۲-۱۹۹۶ در کشور انگلستان به آزمون ماهیت تغییر در فرایند اصلی بودن اشتغال در صنعت گردشگری پرداخته و به این نتیجه دست یافته‌اند که عوامل فصلی در طول دوره رونق، یعنی اواخر دهه ۱۹۸۰ (تابستان و زمستان) به شیوه نظام‌مند تغییر یافته و باعث کاهش نوسان فصلی شده

---

1. Briassoulis

2. Horvath & Frechtling

3. Thomas & Ashorth

است. بنابراین، سیاست‌گذاری دولت در کاهش فرایند فصلی‌بودن اشتغال ناشی از گردشگر موفق بوده است.

- نورال هدی و همکاران (۲۰۰۹)^۱ در مقاله‌ای با عنوان "آیا گردشگری نقشی در اقتصاد مالزی دارد؟ تجزیه و تحلیل ضرایب با استفاده از تکنیک‌های داده-ستانده" برای مطالعه نقش بخش گردشگری در اقتصاد با استفاده از تکنیک‌های داده-ستانده، ضرایب ستانده، درآمد، اشتغال، ارزش‌افزوده و واردات را به دست آورده‌اند. برای ارائه سهم ایجادشده از طریق صنعت گردشگری و ارتباط آن با بخش‌های دیگر اقتصاد ضرایب نرمال و نسبی به کار رفته است. نتایج به دست آمده در این پژوهش، نشان داد که میزان ضرایب ستانده حدود هفت برابر بیشتر از ضرایب واردات است، بنابراین، مخارج گردشگری بین‌المللی بیشترین سهم را در ایجاد ستانده دارد.
- پوپسیو و کوربوس (۲۰۱۰)^۲ نقش مثبت گردشگری شهری را بر توسعه شهر براسو در کشور رومانی گزارش داده‌اند.
- یوسف علی و همکاران (۲۰۱۴)^۳ در مقاله خود با عنوان «برآورد تأثیر اقتصادی صنعت گردشگری بر اساس روش MM (مطالعه موردی کشور ایتالیا)» که برای این منظور از مدل ملتبرلس ماکرو و اجزای مؤثر مربوط به مدل و جدول داده-ستانده اقتصاد ایتالیا در سال ۲۰۰۵ استفاده کرده‌اند که این مدل رویکردی به رابطه بین صنعت گردشگری و کل اقتصاد است. آنها به این نتیجه رسیدند که ستانده صنعت گردشگری بر کل اقتصاد تأثیر می‌گذارد. آنها تصویر کاملی از تأثیر سیاست‌های اعمال شده بر صنعت گردشگری از طریق شناسایی صنایع کلیدی مرتبط با آن را ارائه کردند.

با مروری بر مطالعات انجام شده به‌ویژه مطالعات داخلی مشخص می‌شود که با استفاده از روش داده-ستانده و در سطح شهرستان‌ها این موضوع مغفول مانده است. این مطالعه از چند جنبه دارای نوآوری است: الف) ضرایب داده-ستانده را در سطح یک شهر

1. Nurul Huda & Elsadig Musa & Al-Amin

2. Popescu & Corbos

3. Yousaf Ali, Ciaschini & Pretaroli

برآورد می‌کند، ب) اثرات تولیدی و اشتغال ورود گردشگران داخلی به شهری که هرچند به لحاظ جمعیت و سهم اقتصادی کوچک، اما دارای جاذبه‌های توریستی زیاد، محاسبه می‌کند، پ) برای نخستین بار از آمار مخارج گردشگران داخلی به تفکیک بخشی و شهری در سطح کشور که به‌تازگی (سال ۱۳۹۳) توسط مرکز آمار ایران منتشر شده، استفاده می‌کند.

۴. مدل و روش برآورد آن

در این مطالعه از تحلیل داده-ستانده شهری استفاده کرده ایم؛ الگوی داده-ستانده، تصویری از وابستگی‌ها و پیوندهای متقابل اقتصادی را به صورت منسجم در چارچوب یک جدول ارائه می‌نماید و در واقع، ابزاری برای تبیین کمی ویژگی‌های اجزای تشکیل دهنده یک سیستم اقتصادی به تفصیلی‌ترین صورت ممکن است. بر همین اساس الگوی داده-ستانده دارای جذابیت فراوانی به منظور تحلیل‌های شهری و منطقه‌ای است. مطالعات انجام‌شده در چند سال اخیر نشان می‌دهد که به دلیل محدودیت‌های آماری، روش‌های سهم مکانی مناسب‌ترین روش برای محاسبه جدول داده-ستانده منطقه‌ای در ایران به شمار می‌رود (بانویی و همکاران، ۱۳۸۵a: بانویی و همکاران، ۱۳۸۵b: بزازان، بانویی و کرمی، ۱۳۸۶). بنابراین، در این قسمت به روش برآورد ضرایب مستقیم داده-ستانده شهری (مورد شهر نیشابور) می‌پردازیم.

در این پژوهش برای استخراج ضرایب داده-ستانده شهری و تعدیل ضرایب ملی از روش سهم مکانی تعمیم‌یافته FLQ استفاده می‌کنیم. ابتدا بر مبنای جدول داده-ستانده ملی، جدول داده-ستانده استان خراسان رضوی را محاسبه کرده و مقدار پارامتر مورد نیاز برای حداقل نمودن خطای پیش‌بینی تولید را محاسبه و سپس بر مبنای جدول ملی، جدول شهرستان را به کمک پارامتر یادشده محاسبه می‌کنیم. علت انتخاب روش FLQ نسبت به AFLQ، مطالعه‌ای است که به‌تازگی در ژاپن توسط تامسو و تسوتسومی در سال ۲۰۱۴^۱ در مقاله‌ای با عنوان «بررسی دقت برآورد روش LQ برای ضرایب داده‌های شهری مطالعه موردی کشور ژاپن» صورت گرفته است. آنها به این نتیجه دست یافتند که روش FLQ نسبت به روش AFLQ دارای دقت آماری بالاتر و در واقع خطای کمتری است.

با در نظر گرفتن اشتغال به عنوان معیار ابعاد اقتصاد فضا با تعدیل ضرایب فنی جدول ملی و منطقه‌ای، ضرایب مستقیم شهری به صورت روابط ۱ و ۲ و ۳ به دست می‌آید (بزازان، و سایرین، ۱۳۸۶).

$$FLQ_{ij} = ACILQ_{ij} * \lambda^{\beta} \quad \beta > 1 \quad (1)$$

$$\lambda = (TRO/TNO)/[\log_2(1 + TRO/TNO)]$$

$$ACILQ_{ij} = (RO_i/NO_i)/(RO_j/NO_j) \quad (2)$$

$$R_{ij} = FLQ_{ij} * a_{ij} \quad (3)$$

که در آن:

r_{ij} : عنصری از ماتریس ضرایب مستقیم شهر نیشابور،

a_{ij} : عنصری از ماتریس ضرایب مستقیم ملی،

NO_i : اشتغال ناخالص بخش i ام در سطح ملی،

RO_i : اشتغال ناخالص بخش i ام در سطح شهر نیشابور،

NO_j : اشتغال ناخالص بخش j ام در سطح ملی،

RO_j : اشتغال ناخالص بخش j ام در سطح شهر نیشابور،

TNO : اشتغال کل ناخالص در سطح ملی،

TNO : اشتغال کل ناخالص در سطح شهر نیشابور،

$ACILQ_{ij}$: سهم مکانی متقاطع اصلاح شده و

FLQ_{ij} : سهم مکانی تعمیم یافته هستند.^۱

در توجیه استفاده از ضرایب مکانی چنین استدلال می‌شود که به طور اصولی ضرایب مکانی برای تعیین وضعیت تخصصی بخش‌های اقتصادی یک شهر در مقایسه با شهر وسیع‌تر (به طور معمول کشور) مورد استفاده قرار می‌گیرد. اگر ضرایب مکانی به دست آمده برای یک بخش یا فعالیت در سطح شهر، بزرگتر یا مساوی یک باشد، بدان مفهوم است که شهر در آن فعالیت خودکفا و یا دارای مزیت نسبی است. بنابراین، در این شرایط ضرایب فنی شهر برابر ضرایب فنی در سطح ملی تلقی می‌شود، اما اگر ضرایب

1. Flegg Semi-Logarithmic Location Quotient (FLQ)

برای یک بخش اقتصادی در سطح شهر کوچکتر از واحد باشد، آنگاه می‌توان گفت که شهر در آن فعالیت مزیت نسبی نداشته و مجبور است حداقل بخشی از محصولات آن فعالیت را از مناطق دیگر وارد نماید (دهقانی‌زاده، ۱۳۸۴).

مدل داده-ستانده شهرستان که به کمک ضرایب مستقیم به دست می‌آیند، قادر است که برای محاسبه اثربخشی‌های کوتاه‌مدت مورد استفاده قرار گیرند. اثربخشی کوتاه‌مدت در قالب ضرایب فزاینده تولید و اشتغال برای شهر فراهم می‌شود. منظور از اثربخشی در این مقاله محاسبه افزایش تولید و اشتغال بخشی ناشی از ورود گردشگران داخلی به شهرستان نیشابور است. از آنجا که تقاضای گردشگران داخلی برای شهر نیشابور در زمره افزایش در صادرات تلقی می‌شود و در چارچوب مدل ساده تقاضامحور لئونتیف افزایش صادرات، به صورت افزایش در تقاضای نهایی قلمداد می‌شود، بنابراین، اثر افزایش صادرات به خوبی می‌تواند بر روی تولید و اشتغال در قالب مدل زیر محاسبه شود. در چارچوب الگوی داده-ستانده تقاضامحور لئونتیف با در نظر گرفتن یک اقتصاد n بخشی، افزایش صادرات بدین صورت بیان می‌شود:

$$\Delta X = (I - A)^{-1} \Delta Y \quad (4)$$

در رابطه ۴، ΔX ، ΔY ، A به ترتیب بردار ستونی رشد تولید شهرستان، ماتریس ضرایب مستقیم شهرستان و بردار ستونی رشد تقاضای نهایی شهرستان (شامل مصرف خانوارها، دولت، سرمایه‌گذاری و صادرات شهرستان) را نشان می‌دهد. $S = (I - A)^{-1}$ همان ماتریس معکوس لئونتیف است و هر عنصر آن، تقاضای مستقیم و غیرمستقیم کالای بخش i ام را برای تأمین یک واحد تولید نهایی کالای بخش j ام نشان داده و جمع ستونی آن، ضرایب فزاینده تولید بخشی شهرستان را نشان می‌دهد؛ یعنی، $S_j = \sum_i s_{ij}$. به طوری که اگر هر یک از عناصر تقاضای نهایی بخشی شهرستان (به‌ویژه صادرات) به هر علتی از جمله گسترش گردشگری افزایش یابد، میزان افزایش تولید بخش‌های اقتصادی و تولید کل در شهر یادشده از رابطه ۴، به دست می‌آید.

متناظر با افزایش تولید ناشی از افزایش صادرات، اشتغال در سطح بخش‌ها و همچنین اشتغال کل شهرستان نیز افزایش می‌یابد و به کمک رابطه زیر قابل محاسبه است:

$$\Delta L = W^r \cdot (I - A)^{-1} \cdot \Delta Y \quad (5)$$

که در آن، W^r ماتریس قطری ضرایب مستقیم اشتغال بخشی شهرستان و ΔL میزان افزایش اشتغال ناشی از افزایش تقاضای نهایی شهرستان (افزایش صادرات) ΔY است.

۵. پایه آماری و نتایج تجربی

پایه های آماری در این مطالعه شامل دو بخش است: الف) پایه آماری مورد نیاز برای برآورد ضرایب داده-ستانده شهرستان نیشابور و ب) پایه های آماری برآورد اثر توسعه گردشگری ناشی از ورود گردشگران داخلی.

۵-۱. پایه های آماری و برآورد ضرایب داده-ستانده

پایه های آماری مورد نیاز برای برآورد جدول داده-ستانده شهرستان نیشابور از چهار منبع (الف، ب، ج، و د) زیر و برآورد میزان افزایش تولید و اشتغال ناشی از افزایش ورود گردشگر داخلی به شهرستان نیشابور از منبع "ه" دریافت شده است:

الف) جدول ۷۱ بخشی داده-ستانده ملی سال ۱۳۸۵ (گزارش مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۱)،

ب) حساب های منطقه ای استان خراسان در سطح ۷۱ بخش سال ۱۳۸۵ (مرکز آمار ایران)^۱،

ج) آمار اشتغال بخشی در سطح ملی که از سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران دریافت شده است.

د) آمار شاغلان استان خراسان و شهرستان نیشابور برحسب گروه های اصلی فعالیتی در سطح ۱۴ بخش، آمار شاغلان استان خراسان رضوی از سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران و آمار شاغلان شهرستان نیشابور از انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد (جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۸) دریافت شده است. علت استفاده از آمار اشتغال بخشی دسترسی نداشتن به ستانده بخشی

1. <http://www.amar.org.ir>

شهر نیشابور بوده که در این صورت فرض ضمنی تساوی بهره‌وری نیروی کار در شهر نیشابور با سطح ملی در برآورد پذیرفته شده است.

ه) آمار مربوط به تعداد گردشگر ورودی به شهر و میزان مخارجی که هر گردشگر در شهر هزینه می‌کند، با استفاده از نتایج آمارگیری از گردشگران ملی سال ۱۳۹۰ که با هدف تهیه آمار و اطلاعات مربوط به سفرهای داخلی خانوارهای کشور در سال ۱۳۹۰ توسط مرکز آمار ایران انجام شده، استفاده کرده و بر اساس شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در سال ۱۳۸۵ (سال پایه ۱۳۸۳) به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۵ تبدیل کرده ایم. با توجه به نبود آمار گردشگران برای شهر نیشابور، در این مطالعه فرض کردیم که گردشگرانی که به شهر بینالود سفر کردند، حتماً از نیشابور هم دیدن کرده‌اند، بنابراین، تعداد گردشگران داخلی نیشابور همان تعداد گردشگرانی است که از بینالود دیدن کرده‌اند.

برآورد ضرایب مستقیم داده-ستانده شهرستان نیشابور و اثر توسعه گردشگری بر اقتصاد آن شهر در این مطالعه شامل سه قسمت است که به قرار زیر است:

الف) برآورد جدول داده-ستانده استان خراسان رضوی بر اساس جدول داده-ستانده ملی: بدین منظور بر مبنای جدول داده-ستانده ۷۱ بخشی ملی مربوط به سال ۱۳۸۵ که از وبسایت پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۱) استخراج شده و با توجه به محدودیت‌های آماری پیش رو در خصوص آمار اشتغال، جدول ۱۴ بخشی را از طریق تجمیع بخش‌های جدول اصلی استخراج کردیم. روش استخراج نیز بدین صورت است که بر اساس آمار اشتغال بخش‌های ۱۴ گانه مورد نظر در سال ۱۳۸۵ و با به‌کارگیری روش سهم مکانی تعمیم‌یافته FLQ ، که در قسمت روش‌شناسی آمده، جدول داده-ستانده استان خراسان را برآورد کرده و مقدار β بهینه را محاسبه و ضرایب مستقیم داده-ستانده استان خراسان رضوی را در جدول ۱ گزارش کردیم.

ب) برآورد ضرایب مستقیم داده-ستانده شهرستان نیشابور بر اساس مقدار β بهینه جدول داده-ستانده استان خراسان در سال ۱۳۸۵. از آنجا که در روش

FLQ محاسبه مقدار β بهینه نیازمند دسترسی به تولیدات بخشی به منظور حداقل نمودن خطای آماری است^۱ و شهر نیشابور بدون آمار تولیدات بخشی است، بنابراین، مقدار β بهینه استان خراسان و شهر نیشابور را یکسان و برابر یک فرض کرده و ضرایب مستقیم تولید داده-ستانده شهرستان نیشابور را برآورد و نتایج محاسبات را در جدول ۱ گزارش کرده‌ایم.

ج) اثر گسترش گردشگری به صورت افزایش صادرات بر تولید و اشتغال شهر نیشابور را بر اساس روابط ۴ و ۸، برآورد کرده‌ایم.

۵-۲. نتایج و تحلیل آنها

نتایج برآوردها در این پژوهش را به دو قسمت تفکیک کرده ایم؛ قسمت اول، نتایج برآورد جداول و ضرایب مستقیم داده-ستانده و قسمت دوم، برآورد افزایش تولید و اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به شهرستان نیشابور.

۵-۲-۱. نتایج برآورد ضرایب مستقیم داده-ستانده

در جدول ۱، جمع ستونی ماتریس ضرایب مستقیم تولید در سه سطح ملی، استان و شهر آمده که می‌توان آنها را مقایسه کرد. ارقام این جدول پیوند پسین مستقیم بخش‌های اقتصادی در سطح ملی، استان خراسان رضوی و شهرستان نیشابور را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، ضرایب مستقیم ملی، بزرگتر از ضرایب مستقیم استان و ضرایب مستقیم استان، بزرگتر از ضرایب شهر هستند و رتبه بندی آنها در سطح ملی و استانی و شهر با یکدیگر متفاوت است. این نتیجه با مبانی نظری مناطق بزرگتر خودکفاترند، همخوانی دارد.

---

۱. برای مطالعه بیشتر به مقاله «تأمل بیشتری در خصوص توابع سهم مکانی نوین بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده ستانده منطقه‌ای: مطالعه موردی استان تهران» بزازان و همکاران (۱۳۸۶) مراجعه کنید.

جدول ۱. جمع ستونی ضرایب مستقیم ماتریس تولید ملی، استان خراسان و شهر نیشابور

رتبه	شهرستان	رتبه	خراسان	رتبه	ملی	بخش اقتصادی
شهر	نیشابور	استانی	رضوی	ملی		
۹	۰,۱۲	۶	۰,۲۳	۴	۰,۳۸	کشاورزی، شکار و جنگلداری و شیلات
۱۴	۰,۰۲	۱۴	۰,۰۴	۱۴	۰,۰۴	استخراج معدن
۱	۰,۳۶	۱	۰,۴۸	۱	۰,۶۸	صنعت- ساخت
۵	۰,۱۸	۵	۰,۲۴	۵	۰,۳۵	تأمین برق، آب و گاز
۲	۰,۳۱	۲	۰,۳۸	۲	۰,۵۷	ساختمان
۱۰	۰,۱۲	۱۱	۰,۱۴	۹	۰,۲۱	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و...
۳	۰,۲۴	۴	۰,۲۶	۳	۰,۴۶	هتل و ستوران
۴	۰,۱۹	۳	۰,۲۷	۶	۰,۳۳	حمل و نقل و انبارداری
۱۱	۰,۱۲	۱۰	۰,۱۵	۱۱	۰,۱۸	واسطه‌گری‌های مالی
۱۲	۰,۰۹	۱۲	۰,۱۰	۱۲	۰,۱۳	مستغلات، اجاره، و فعالیت‌های کار و کسب
۶	۰,۱۷	۷	۰,۲۲	۷	۰,۲۳	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۱۳	۰,۰۶	۱۳	۰,۰۸	۱۳	۰,۱۱	آموزش
۸	۰,۱۳	۸	۰,۱۶	۱۰	۰,۱۹	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۷	۰,۱۷	۹	۰,۱۷	۸	۰,۲۲	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی

مأخذ: محاسبات این پژوهش.

در جدول ۱ مشاهده می‌شود که بیشترین ضرایب مستقیم تولید در سطح ملی مربوط به بخش صنعت - ساخت با ۰/۶۸، ساختمان با ۰/۵۷ و هتل و رستوران با ۰/۴۶ است؛ در حالی که در سطح استان خراسان به ترتیب بخش صنعت- ساخت با ۰/۴۸، بخش ساختمان با ۰/۳۸ و بخش حمل و نقل و انبارداری با ۰/۲۷ در رتبه اول تا سوم قرار می‌گیرند و بخش هتل و رستوران با ۰/۲۶ در رتبه چهارم استان قرار دارد. در سطح شهر نیشابور به ترتیب بخش‌های صنعت - ساخت با ۰/۳۶، ساختمان با ۰/۳۱ و بخش هتل و رستوران با ۰/۲۴ در رتبه اول تا سوم قرار گرفته‌اند. این ارقام در مورد بخش هتل و رستوران که یکی از بخش‌های مرتبط با گردشگری است، بدین معناست که این بخش برای یک میلیارد ریال تولیدش از بخش‌های دیگر فقط ۰/۲۴ میلیارد ریال از بخش‌های داخل شهرستان نیشابور خریداری می‌کند که در مقایسه با سطح ملی ۰/۴۶ نشان‌دهنده وابستگی بالای آن به خارج از شهرستان است.

همان طور که نتایج در جدول ۱ نشان می‌دهد، سه بخش اصلی شهر یعنی صنعت، گردشگری و کشاورزی، به ترتیب رتبه اول، سوم و نهم را کسب کرده‌اند. از این منظر اثبات می‌شود که در شهر نیشابور بخش صنعت و گردشگری بسیار با اهمیت هستند. علاوه به اثرات مستقیم که در جدول ۱ بیان شد، افزایش تقاضای نهایی اثرات غیرمستقیم هم ایجاد می‌کند که جمع اثرات مستقیم و غیرمستقیم در قالب ضرایب فزاینده تولید در سه سطح ملی، استانی و شهر از رابطه ۴ محاسبه و در جدول ۲ سازماندهی شده است.

جدول ۲. ضرایب فزاینده تولید ملی، استان خراسان و شهر نیشابور

رتبه نیشابور	نیشابور	رتبه استانی	استانی	رتبه ملی	ملی	بخش اقتصادی
۱۱	۱,۱۴	۷	۱,۳۱	۴	۱,۶۴	کشاورزی، شکار و جنگلداری و شیلات
۱۴	۱,۰۲	۱۴	۱,۰۵	۱۴	۱,۰۶	استخراج معدن
۱	۱,۴۷	۱	۱,۷۳	۱	۲,۲۸	صنعت- ساخت
۷	۱,۲۲	۶	۱,۳۱	۶	۱,۵۲	تأمین برق، آب و گاز
۲	۱,۴۲	۲	۱,۵۸	۲	۲,۱۱	ساختمان
۹	۱,۱۶	۱۰	۱,۲۰	۱۰	۱,۳۶	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و...
۳	۱,۳۳	۳	۱,۴۰	۳	۱,۸۹	هتل و ستوران
۴	۱,۲۵	۴	۱,۳۹	۵	۱,۵۸	حمل و نقل و انبارداری
۱۰	۱,۱۵	۱۱	۱,۲	۱۲	۱,۲۸	واسطه‌گری‌های مالی
۱۲	۱,۱۳	۱۲	۱,۱۶	۱۱	۱,۲۶	مستغلات، اجاره، و فعالیتهای کار و کسب
۵	۱,۲۲	۵	۱,۳۳	۷	۱,۴۲	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۱۳	۱,۰۸	۱۳	۱,۱۲	۱۳	۱,۲۰	آموزش
۸	۱,۱۸	۸	۱,۲۵	۹	۱,۳۶	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۶	۱,۲۲	۹	۱,۲۴	۸	۱,۴۰	سایر فعالیتهای خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی

مأخذ: محاسبات این پژوهش.

یافته‌های جدول ۲ به شرح زیر است:

بر اساس نتایج به دست آمده ضرایب فزاینده تولید تمام بخش‌ها در سطح ملی بیشتر از سطح استان و هر دو بیشتر از سطح شهرستان هستند. همچنین، مشاهده

می‌شود که رتبه‌بندی اهمیت بخش‌ها در پتانسیل ایجاد رشد اقتصادی در آنها یکسان نیست. اگر چه سه بخش با اهمیت اولیه در سطح ملی، استان و شهرستان یکی است، ولی از چهارمین بخش با اهمیت رتبه‌بندی‌ها متفاوت است. در سطح شهر نیشابور این اولویت به ترتیب بخش صنعت - ساخت با ۱/۴۷، ساختمان با ۱/۴۲ و بخش هتل و رستوران با ۱/۳۳ در بین فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۸۵ است. به بیان دیگر، به ازای افزایش یک میلیارد ریال در تقاضای نهایی بخش هتل و رستوران، برابر ۱/۳۳ میلیارد ریال تولید کل کالاها و خدمات افزایش می‌یابد.

گسترش تولید هر بخش به‌ویژه گردشگری که در این مطالعه مورد بررسی قرار می‌گیرد، موجب افزایش اشتغال در سطح شهر نیز خواهد شد که میزان افزایش اشتغال را می‌توان به کمک ضرایب فزاینده اشتغال محاسبه نمود. به دلیل نبود آمار ستانده بخشی ضرایب مستقیم اشتغال در شهرستان نیشابور برابر ضریب مستقیم بخشی در سطح ملی (به عنوان یک میانگینی از کل شهرهای ایران) در نظر گرفته شده و به کمک آن ضرایب فزاینده در سطح شهرستان محاسبه و نتایج را در جدول ۳ سازماندهی کرده‌ایم.

جدول ۳. ضرایب فزاینده اشتغال بخش‌های اقتصادی شهرستان نیشابور (نفر - شغل)

رتبه	ضریب فزاینده	بخش اقتصادی
۲	۱۱,۷۴	کشاورزی، شکار و جنگلداری و شیلات
۱۴	۰,۳۹	استخراج معدن
۹	۶,۴۷	صنعت - ساخت
۱۲	۳,۲۹	تأمین برق، آب و گاز
۳	۱۱,۷۰	ساختمان
۷	۷,۹۰	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری، و..
۸	۷,۲۹	هتل و ستوران
۶	۹,۰۴	حمل و نقل و انبارداری
۱۱	۴,۰۰	واسطه‌گری‌های مالی
۱۳	۲,۲۶	مستغلات، اجاره، فعالیت‌های کار و کسب
۴	۱۱,۶۲	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۵	۱۰,۹۶	آموزش
۱۰	۶,۴۳	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱	۱۹,۸۱	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی

مأخذ: محاسبات این پژوهش.

از برآورد ضرایب فزاینده اشتغال در جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت که سه بخش سایر فعالیت‌های خدمات عمومی با ۱۹/۸۱، بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری با ۱۱/۷۴ و بخش ساختمان با ۱۱/۷ نفر-شغل به ازای یک میلیارد ریال تقاضای نهایی در رتبه اول تا سوم شهرستان نیشابور قرار گرفته‌اند که کاربری بالای این بخش‌ها را نشان می‌دهد. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که در ازای افزایش یک میلیارد ریال تقاضای نهایی مانند صادرات (ناشی از ورود گردشگران داخلی خارج از شهرستان نیشابور) در بخش هتل و رستوران شهر، به میزان ۸ نفر-شغل در کل شهر به طور مستقیم و غیرمستقیم ایجاد خواهد شد.

۵-۲-۲. نتایج برآورد اثرات اقتصادی ناشی از ورود گردشگران داخلی

با استفاده از ارقام ضریب فزاینده‌های تولید و اشتغال از یک سوی و نتایج آمارگیری از گردشگران ملی-۱۳۹۰ مرکز آمار ایران، میزان اثرات تولیدی و اشتغالی ورود گردشگران داخلی به شهرستان نیشابور بر بخش‌های اقتصادی آن به صورتی که در زیر توضیح خواهیم داد، به دست آمده است. در آمارگیری که از گردشگران ورودی به بیست شهر مقصد اصلی سفرهای داخلی در کشور انجام شده است، دو نوع اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است:

- آمار مربوط به تعداد گردشگران داخلی ورودی به شهر بینالود به صورت اقامت شبانه و یا بدون اقامت شبانه (مرکز آمار ایران ۱۳۹۰)^۱، یکی از مناطق مقصد اصلی سفرهای داخلی به استان خراسان رضوی، شهر بینالود است. شهر بینالود در ۵۵ کیلومتری جاده شهر نیشابور-مشهد و دامنه رشته کوه‌های بینالود قرار دارد. به دلیل نبود آمار تعداد گردشگر ورودی به شهر نیشابور و مخارجی که گردشگران پس از ورود در نیشابور انجام می‌دهند، در این مطالعه فرض کردیم که تمام گردشگرانی که از شهر بینالود عبور می‌کنند از نیشابور نیز دیدن می‌کنند که تعداد آنها بر اساس برآورد مرکز آمار ایران برابر ۸۰۱۱۰۶ نفر بوده است.
- آمار مربوط به هزینه سفرهای داخلی خانوارها به تفکیک نوع هزینه‌ای که در سفر انجام داده است.

۱. گفتنی است که از بین بیست شهر مقصد اصلی سفرهای داخلی تنها به اطلاعات گردشگران ورودی به شهر بینالود اکتفا شده است.

نکته با اهمیت در خصوص مخارج گردشگرانی که به نیشابور سفر کرده‌اند، این است که در آمارهای مرکز آمار ایران مخارج کل گردشگران داخلی به قیمت‌های سال ۱۳۹۰ درج شده که برای استفاده از آن سه نوع محاسبه در این مطالعه صورت گرفته است: الف) ابتدا، از مخارج کل گردشگران با توجه به تعداد گردشگران، مخارج یک گردشگر محاسبه شده است.

ب) از آنجا که جدول شهر نیشابور برای سال ۱۳۸۵ در این مطالعه مورد استفاده قرار می‌گیرد، برای سازگاری آمارها، مخارج گردشگران (به تفکیک نوع هزینه) نیز به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۵ با توجه به شاخص قیمت مصرف‌کننده که از بانک مرکزی دریافت شده، محاسبه شده است.

ج) مخارج کل گردشگرانی که از شهر نیشابور دیدن کرده‌اند، از حاصلضرب مخارج یک گردشگر (به تفکیک نوع هزینه) در تعداد گردشگران به دست آمده که با توجه به نوع هزینه‌ای که گردشگران داشته‌اند، به بخش‌های متناسب با آنها اختصاص داده و نتایج محاسبات را در جدول ۴ سازماندهی کرده‌ایم.

جدول ۴. هزینه گردشگران به بینالود به تفکیک نوع هزینه (میلیارد ریال)

بخش‌های منطبق با نوع هزینه	هزینه کل به قیمت ثابت سال ۱۳۸۵	هزینه کل به قیمت سال ۱۳۹۰	هزینه گردشگران در بخش‌های مختلف
حمل و نقل	۴۵	۶۹	هزینه تور و گشت در کل خانوارها
حمل و نقل	۱۰۵	۴۹۱	هزینه حمل و نقل در کل خانوارها
هتل و رستوران	۱۱۹	۱۶۲	هزینه‌های اقامت
عمده فروشی و ...	۲۲۲	۴۲۸	هزینه‌های خوراکی و دهانی
سایر فعالیت خدمات عمومی	۱۹	۲۹	هزینه‌های فرهنگی تفریحی ورزشی
مستغلات، اجاره و غیره	۲۱۵	۲۵۴	هزینه‌های درمان
صنعت-ساخت	۲۵۸	۲۵۴	هزینه‌های خرید سوغات
صنعت-ساخت	۳۰۴	۳۰۰	هزینه‌های خرید کالا و لوازم
سایر فعالیت‌ها ی خدمات عمومی و ...	۳۱	۳۰	سایر هزینه‌های سفر
-	۱۳۱۸	۲۰۱۷	جمع کل

مأخذ: محاسبات این پژوهش.

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، میزان هزینه‌ای که گردشگران داخلی در شهر نیشابور انجام می‌دهند، به‌گونه‌ای تعیین شده که با ساختار جدول داده-ستانده

همخوانی داشته باشد. از آنجا که این هزینه‌ها توسط افرادی که در خارج از شهرستان هستند، صورت گرفته به منزله صادرات شهرستان نیشابور تلقی می‌شود، در نتیجه، همان طور که در رابطه ۵ آمده می‌تواند به صورت افزایش در تقاضای نهایی در نظر گرفته و اثرات آن بر تولید و اشتغال بخش های اقتصادی و اثر کل نیز محاسبه شود. نتایج محاسبات را در جدول ۵ با جزئیات نشان داده‌ایم.

بر اساس نتایج به دست آمده در ستون ۱ از این رهیافت اثر تولیدی هر بخش اقتصادی نشان داده می‌شود، این نتایج نشان می‌دهد که صنعت و ساخت، عمده فروشی و خرده فروشی و بخش حمل و نقل و انبارداری به ترتیب ۲۸۷۱، ۱۸۱۳ و ۱۴۰۱ میلیارد ریال رتبه اول تا سوم را در بین بخش های چهارده گانه در اثر ورود گردشگران داخلی در شهر نیشابور داشته‌اند؛ در حالی که بخش هتل و رستوران با ۶۶۹ میلیارد ریال در رتبه ۶ شهر قرار دارد. افزون بر این، اثر کل تولیدی بر اقتصاد نیشابور، ۹۰۸۳ میلیارد ریال است که برای اقتصاد نه‌چندان بزرگ شهر نیشابور رقم با اهمیتی می‌تواند باشد.

جدول ۵. اثر بخشی تولید و اشتغال ناشی از ورود گردشگر به شهر نیشابور

بخش اقتصادی	اثر بخشی تولید میلیارد ریال (۱)	اثر بخشی اشتغال نفر (۲)
کشاورزی، شکار و جنگلداری و شیلات	۸۷۶	۸۲
استخراج معدن	۴	۱۴
صنعت - ساخت	۲۸۷۱	۷۶۷
تأمین برق، آب و گاز	۳۷	۱۵
ساختمان	۹۵	۱۰
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری، و..	۱۸۱۳	۲۵۷
هتل و ستوران	۶۶۹	۱۲۱
حمل و نقل و انبارداری	۱۴۰۱	۱۸۳
واسطه‌گری‌های مالی	۲۱	۶
مستغلات، اجاره، فعالیت‌های کار و کسب	۳۲۸	۲۲۳
اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری	۴	۰
آموزش	۱۰	۱
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۵	۱
سایر فعالیت های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	۹۴۹	۵۱
اثر کل	۹۰۸۳	۱۷۳۱

مأخذ: محاسبات این پژوهش.

از ستون ۲ جدول ۵ اثر بخشی اشتغال به این نتیجه می‌رسیم که به ازای کل مخارجی که گردشگران داخلی در نیشابور در سال ۱۳۹۰ هزینه کرده‌اند، در بخش حمل و نقل و انبارداری ۱۸۳ نفر، در بخش عمده‌فروشی و... ۲۵۷ نفر و در بخش هتل و رستوران ۱۲۱ نفر شغل ایجاد می‌شود. در مجموع، سفر کل گردشگران به شهر باعث افزایش کل اشتغال به میزان ۱۷۳۱ نفر شده که این رقم برابر ۱/۱۴ درصد کل اشتغال در شهر در سال ۱۳۸۵ بوده است.

نتیجه‌گیری

توجه به نیاز شهر به گسترش صنعت گردشگری و تأثیر مثبتی که بر اقتصاد می‌گذارد، بایستی سرلوحه برنامه‌ریزی شهری و برنامه‌ریزان قرار گیرد. بنابراین، هرکس به فراخور نیاز جامعه و توانایی خویش باید برای رونق این صنعت گام بردارد. در این پژوهش تلاش کرده‌ایم تا گامی در جهت اهمیت رونق و گسترش صنعت گردشگری و تأثیر آن بر اقتصاد شهر نیشابور برداشته و به سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در سطح شهری سمت و سویی دهیم. برای دستیابی به این هدف، ابتدا پایه‌های آماری مورد نیاز شامل: جدول داده-ستانده ملی سال ۱۳۸۵، آمار اشتغال شهر در قالب ۱۴ بخش اقتصادی و تعداد و مخارج گردشگرانی را که به نیشابور وارد و یا از آن عبور می‌کنند، گردآوری کرده‌ایم. سپس، ضرایب مستقیم داده-ستانده شهر نیشابور را با استفاده از روش غیر آماری سهم مکانی تعمیم‌یافته (FLQ) برآورد کرده‌ایم. ضرایب فزاینده تولید و اشتغال شهر را محاسبه و تأثیر مخارج گردشگران بر اقتصاد نیشابور را در قالب ماتریس اثر بخشی تولید و اشتغال در ۱۴ بخش اقتصادی برای بررسی هدف و پاسخگویی به پرسش اساسی محاسبه کرده‌ایم که بررسی و سنجش میزان اثرات اقتصادی به‌ویژه اثرات تولیدی و اشتغال، ورود گردشگران داخلی به شهر یاد شده است.

نتایج برآورد مدل داده-ستانده شهر نیشابور نشان می‌دهد که به ازای ورود کل گردشگران داخلی سال ۱۳۹۰، شاهد افزایش کل اشتغال به میزان ۱۷۳۱ نفر که سه بخش سایر فعالیت‌های خدماتی، حمل و نقل و هتل و رستوران بیشترین پتانسیل اشتغالزایی ناشی از آن ورود را داشته‌اند، همچنین، شاهد افزایش تولیدی برابر ۹۰۸۳ میلیارد ریال که سه بخش صنعت و ساخت، خرده‌فروشی و عمده‌فروشی و... و حمل و نقل و انبارداری بیشترین تأثیرپذیری تولید را داشته‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود،

بخش های مرتبط با گردشگری هم از جهت افزایش تولید و هم از جهت افزایش اشتغال از اهمیت ویژه‌ای در استان برخوردارند.

منابع

- بانویی، علی اصغر و بزازان، فاطمه. (۱۳۸۵ a). نقش و اهمیت ابعاد اقتصاد فضا در محاسبه جداول داده- ستانده منطقه‌ای: پدیده فراموش شده در اقتصاد ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال هشتم، شماره ۲۷. صص ۸۹-۱۱۴.
- بانویی، علی اصغر؛ بزازان، فاطمه و کرمی، مهدی. (۱۳۸۵ b). بررسی کمی رابطه بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده-ستانده ۲۸ استان کشور. فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، سال هشتم، شماره ۲۹. صص ۱۷۰-۱۴۳.
- بزازان، فاطمه؛ بانویی، علی اصغر و کرمی، مهدی. (۱۳۸۶). تأملی بیشتر در خصوص توابع سهم مکانی نوین بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده-ستانده منطقه‌ای (استان تهران). فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۵۳-۲۷.
- بختیاری، صادق و دهقانی‌زاده، مجید. (۱۳۹۲). نقش فعالیت‌های صنعتی در توسعه اقتصادی رهیافت مدل داده-ستانده (مناطق شهری). فصلنامه علمی پژوهشی شاپا، سال هجدهم، ۷۹ - ۵۹.
- جعفری صمیمی، احمد و خیره، شیما. (۱۳۹۲). اثر گردشگری بر توسعه انسانی. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره هفتم، صص ۲۴-۱۱.
- جهاد دانشگاهی مشهد. (۱۳۸۸). طرح سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی.
- حاجی‌زاده، ع؛ پورطاهری، م. احمدی، ع. (۱۳۸۸). تأثیرات گردشگری تجاری بر توسعه کالبدی-فضایی مناطق شهری مطالعه موردی شهر بانه. مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۰، صص ۱۰۹-۹۱.
- دهقانی‌زاده، مجید. (۱۳۸۴). استخراج جدول داده-ستانده به روش GRIT و کاربرد آن برای تحلیل بخش نیروی انسانی استان یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی. دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان. صفحه ۶۳.

- شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی سال ۱۳۸۵ و سال ۱۳۹۰، وبسایت بانک مرکزی (<http://www.cbi.ir/>)
- طاهری، علی. (۱۳۸۸). فصل کتاب: راهنمای گردشگری. نیشابور: نشر ابرشهر.
- لاندبرگ، دانلد. (۱۳۸۹). اقتصاد گردشگری. ترجمه محمدرضا فرزین. شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۳۹۱). بهنگام‌سازی جدول داده- ستانده، ماتریس حسابداری اجتماعی و طراحی الگوی CGE و کاربردهای آنها در سیاست‌گذاری اقتصادی - اجتماعی ۱- پایه‌های آماری بهنگام‌سازی جدول داده- ستانده برای سال ۱۳۸۵، معاونت پژوهشی مجلس شورای اسلامی.
- مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۳۹۳). جدول داده-ستانده ملی ایران سال ۱۳۸۵.
- نتایج آمارگیری از گردشگران ملی سال ۱۳۹۰. ریاست جمهوری، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی (<http://www.amar.org.ir/>)
- ولی‌نژاد ترکمانی، ر؛ زارعی، ح و غلباش، محمدحسین. (۱۳۹۰). بررسی کمی اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد استان تهران با استفاده از روش ضریب فزاینده خالص، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، ش ۱۳۸.
- Argyrios, D.K., Chrysovalantis, K., & Fotios, C. (2008). Peculiarities and Usefulness of Multipliers, Elasticities and Location Quotients for the Regional Development Planning. An Other View. *Romanian Journal of Regional Science*, Vol.2, No.2, pp. 118- 133.
- Briassoulis, H. (1991). Methodological Issues Tourism IO Analysis. *Annals of Tourism Research*, Vol. 18, Issue.2, pp. 485-495.
- Horvath, E. & Frechtling, D.C. (1999). Estimating the Multiplier Effects of Tourism Expenditures on a Local Economy through a Regional Input-Output Model. *Journal of Travel Research*, Vol.37, No.4, May 1999, pp.324-332.
- Miller, R.E. & Blair, P.D. (1985). *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*; Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ. Chap. 1.
- Miller, R.E. & Blair P.D. (2009). *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*. 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press.

- Nurul Huda, M., Mazumder. E.M. & Ahmed. A. Q., Al-Amin. (2009). Does Tourism Contribute Significantly to the Malaysian Economy? Multiplier Analysis Using I-O Technique. *International Journal Of Business And Management*, Vol. 4, No.7, pp.146-159.
- Popescu, R.I. & Corbos R.A. (2010). The Role of Urban Tourism in the Strategrical Development of Brasov Area. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, Vol.7, No.16, pp. 69-85.
- Schaeffer, P.V., Jackson, R.W. & Bukenya. J.O. (2011). Regional Science Reconsidered. *Review of Regional Studies* 41(2/3): pp. 161-177.
- Tamesue,, K. & Tsutsumi, M. (2014). Assessing the Estimation Accuracy of LQ Methods for Regionalization of Input Coefficients: a Case Study in Japan, *22nd International Input-Output Conference*, Lisbon, Portugal, 14-18 July 2014.
- Thomas, B, & Ashorth, J. (1999). Pattern of Seasonality in Employment in the UK, *Applied Economics Letters*, Vol.6, No.11, pp.735-739.
- Yousaf, A., Ciaschini M., & Pretaroli R. (2014). Estimating the Economic Impact of Tourism Industry Through the MM Approach, *The 22nd International Input-Output Conference*, 14-18 July, Lisbon, Portugal 22-26 July 2014.